

Türkiye'de Demir Madenciliğinin Önemi Ve Geleceği

YILPAR KAYNAK *

1968 yılından buyana yoğunlaşan demir aramaları çalışmalarındaki gecikmeler gerekçeyle, demir çelik sektörüne mahsus hedeflerin madencilere belirli belirsiz ve açık şekilde verilememiş olmasından doğmaktadır. Çünkü, demir madenciliğinin (örneğin, Divriği gibi bilinen bir yatak olsa dahi) belirli bir demir-çelik hedefine olan uygunluğunu inceleyebilmek için işe aramalardan başlamak gerekmektedir. Demir-çelik tesislerinin kuruluş yerlerini hammadde (kömür-demir) ve pazarlama yönlerinden eleştirmek imkânı vardır. Bu eleştiri, milli ekonomi düzeyinde yapıldığı takdirde alt yapı (liman, demiryolu, enerji ilişkilerini de kapsamaktadır. Bundan dolayı denilebilir ki, demir işletmeciliği hem demir çelik tesisleri hem de endirekt olarak taşıma alt yapı projelerini etkileyebilmektedir. Sonuç olarak, demir aramaları önemli alt yapı - sanayi ilişkilerini ortaya koyabilir. Özellikle, son yıllarda ağırlık kazanan demir aramaları böyle bir ihtimali kuvvetlendirmektedir. Çünkü, Divriği bölgesinde 4 milyon ton/yıl üretim imkânı ispat edilmiş durumdadır ve arama elemanları Hasançelebi'ne ikinci bir üretim imkânını ortaya koymak azminde görünmektedirler.

Bu çalışmalar sonunda yıllık üretimi 10 milyon tonu bulacak bir maden işletmeciliği ile cevher hazırlama test sonuçlarına uygun oranlarda pellet veya diğer şekilli aglomere demir cevheri veya iri parça cevher üretimine gidilebilecektir. Bu konu, çok geniş bir cevher hazırlama problemi halindedir. Çok sayıda kimyasal testin yanında binlerce mineralojik, petrografik testler ve türlü cev-

(*) Y. Maden Mühendisi, D.P.T.

her hazırlama usullerinin tcfmamlanması la zımdır.

DEMİR ÇELİK SANAYİNİN HEDEFLERİ NE OLABİLİR?

Uzun vadeli çelik talebi tahminleri şu şekildedir.

Tahmini Yapan	Tahmini Yapılan Yıl	1972	1977	1982
I. PLAN	1 — 1963	—	1800	—
CANDIR	12 — 1966	2 098	3 873	7 079
III. D — Ç.	2 — 1967	2 360	3 870	—
J. MJLES	8 — 1967	2 000	3 200	5650
ŞADA	9 — 1967	2 035	3 760	6 950
II. PLAN	11 — 1967	2 035	3 701	6 939
AYYILDIZ	3 — 1969	2 403	4 638	9108
EMMG	4 — 1969	2160	4 450	8000
GILL	9 — 1969	2 200	3 400	6 000
BOEHM	10 — 1969	1480	2 800	5 000
KAYNAK	12 — 1969	2160	4 450	8000

Görüşümüzce, 1972-1977 arası asgari % 14,5 ve 1977-1982 arası asgari % 12,5 oranında artış gösterecek olan çelik sanayii talebini karşılayabilmek için gereken demir talebi yüksek fırında kullanma şekline göre şu durumdadır :

Kullanılan Cevher	Cevher/ Çelik Oran	1972	(Allyon Ton) 1977	1982
A	1,97	4,26	8,77	15,76
B	1,50	3,24	6,68	12,00
C	1,45	3,18	6,45	11,60

- A — % 55 Fe'lik yerli cevher
B — % 40 Fe'lik % 60 Fe'lik oarca cevher ve % 60 Fe'lik % 72 Fe'lik aglomere cevher
C — % 40 Fe'lik % 68 Fe'lik parça cevher % 40 Fe'lik % 72 Fe'lik sinter ve % 20 si % 80 Fe'lik pellet halinde cevher

Önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin iyi kalite cevher ithal etmek suretiyle kısa vadede çelik üretimini artırması düşünülmektedir. (Bak. 1970 Yılı Programı ve Ereğli tesislerinde ithal malı cevher kullanma konulu araştırma, Y. Kaynak, DPT Eylül 1969).

Bununla beraber bir hesaplama yapabilmek için önümüzdeki yıllarda tatbikatın şu şekilde olacağı tahmin edilebilir :

	1972	1977	1982
	A	B	O
veya demir talebi şu şekilde olacaktır :			
	1972	1977	1982
% 55 Fe karışık	4,26	—	—
% 68 Fe parça	—	2,67	4,64
% 72 Fe sinter	—	4,01	4,64
% 80 Fe Pellet	—	—	2,32
Demir muhtevası olan (% 100 Fe)	2,34	4,70	8,35
Maden İşletmesinde ortalama üretim tenoru (% 52 Fe) Tüvönan	4,50	9,04	16,06

1982 yılına kadar geçecek 13 yıl için gereken rezervi hesaplırsak toplam 111,4 milyon ton % 52 ortalama demir ihtiva eden bir üretim hacmini şimdiden ortaya koymak gereklidir. Üstelik bu 15 yıllık sürenin muhtelif zamanlarında gerekli üretim artışlarının sağlanabilmesi için kurulan pellet tesisinin ekonomik ömrünün göz önüne alınması gerekecektir. Ayrıca Türkiye şartlarında, 1980 lerde yıllık 12-13 milyon tonluk cevherin bugünkü projelere göre İskenderun (Samsun) Ereğli ve Karabük hatlarında taşınmalarının rasyonelleştirilmesi için gerekli yatırımlar düşünülürse, üç ayrı hattın bu cevher taşımaları dolayısıyla göreceği tadilat ve geliştirme proje yatırımlarının amortizasyonlarının sağlanması önemli bir faktör olarak ortaya çıkacaktır. Bu taşıma hatlarında 1982 lerden sonra demir cevheri taşınması azalsa dahi, bu, iç taşıma hacminin artışıyla giderilebilir. Ancak, 1982 yılında 16 milyon taşınacak şekilde geliştirilmiş, ulaştırma yatırımları yapılmış ise, rezervlerin en az 1987 yılına kadar azalan bir üretim seviyesinde devamının da organize edilmesi şarttır.

Sonuç olarak 111,4 milyon tonluk % 59 Fe ihtiva eden görünür rezervini şu şekilde hesaplamak mümkündür :

	(Milyon Ton)
1. Yerinde 1982 yılına kadar işletme (faktör 1,15 alınmıştır).	128,1
2. Yerinde 1987 yılına kadar işletme (1982-1987 arası azalmalı)	165,7
3. Görünür rezerv miktarı (% 10 hata payı ve % 52 Fe ortalama)	182,3
veya :	
100,0 Görünür rezerv (% 52 Fe'li)	
100,0 Muhtemel rezerv (% 52 Fe'li)	
200,0 Toplam hesaplama esas olacak rezerv	

Kabul edilebilirki bölgede 20 milyon görünür muhtemel evsafıta rezerv tesbit etmemiz gerekmektedir. Şüphesiz bu miktar tek bir yatak halinde bulunabileceği gibi, birbirinden uzak mesafede ve ayrı nitelikte muhtelif yataklar halinde de bulunabilir. Ancak bu ikincisinde, rezerv miktarının tek yatak ve toplam için, yukardaki hesaplama çok farklı ve yüksek olacağı unutulmamalıdır.

1969 ve 1970 yılları aramalarının (*) Divriği bölgesinde maden potansiyelini görünür ve muhtelif cinsinden tesbit etmesini takiben, bugün bu gerekli cevherin ve yıllık üretim hedeflerinin teorik olarak Türkiye dahilinden karşılanması imkânı artmaktadır. Yazımın başında da değindiğim, «demir aramalarındaki gecikmeler» burada anlam kazanmaktadır. Çünkü aramalar tamamlanmadan veya belirli hedeflere göre tahkik edilmeden planlanacak bir demir çelik sanayii; kısa ve uzun vadede hem gereksiz münzam cari harcama ve hatalı yatırım yapılmasını gerektirir, hem de kendi maden potansiyelimizden optimum yararlanmayı ve hatta üretimde bulunmayı önler(**)

(*) Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tarafından yürütülmektedir.

(**) Y. Kaynak, 13 Şubat 1969, I. Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik Kongresinde verilen **tebdig**.